

Adolygiad o Sicrwydd ac Aseu Risg – Cyngor Dinas Casnewydd

Blwyddyn Archwilio: 2021-22

Dyddiad cyhoeddi: Tachwedd2022

Cyfeirnod: 3210A2022

Paratowyd y ddogfen hon yn rhan o'r gwaith a berfformiwyd yn unol ag Adran 17 o Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 ac Adran 15 Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015.

Ni chymerir cyfrifoldeb gan yr Archwilydd Cyffredinol na staff Archwilio Cymru mewn perthynas ag unrhyw aelod, cyfarwyddwr, swyddog neu weithiwr arall yn rhinwedd eu swydd unigol, nac i unrhyw drydydd parti.

Os bydd y ddogfen hon yn derbyn cais am wybodaeth y gall y ddogfen hon fod yn berthnasol iddi, tynnir sylw at y Cod Ymarfer a gyhoeddwyd o dan adran 45 o Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth 2000. Mae'r Cod adran 45 yn nodi'r arfer wrth drin ceisiadau sy'n ddisgwyliedig gan awdurdodau cyhoeddus, gan gynnwys ymgynghori â thrydydd partïon perthnasol. Mewn perthynas â'r ddogfen hon, mae Archwilydd Cyffredinol Cymru ac Archwilio Cymru yn drydydd partïon perthnasol. Dylid anfon unrhyw ymholiad ynghylch datgelu neu aildefnyddio'r ddogfen hon at Archwilio Cymru ar swyddog.gwybodaeth@archwilio.cymru.

Rydym yn croesawu gohebiaeth a galwadau ffôn yn Gymraeg a Saesneg. Ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi. Rydym yn croesawu gohebiaeth a galwadau ffôn yn Gymraeg a Saesneg. Ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

Mae'r ddogfen hon hefyd ar gael yn Saesneg.

Cynnwys

Beth wnaethon ni adolygu a pham	4
Sefyllfa ariannol – mae'r Cyngor yn deall ei sefyllfa ariannol, yn cydnabod ansicrwydd yn y dyfodol, ac yn cymryd mesurau i drawsnewid ei ddarpariaeth o wasanaethau ar gyfer cynaliadwyedd 5 yn y dyfodol	5
Mae'r Cyngor wedi gwneud cynnydd da o ran gweithredu Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021	8
Mae'r Cyngor wedi datblygu gweledigaeth a chynllun gweithredu i gyflawni allyriadau carbon net sero erbyn 2030 ond mae'n ansicr a fydd ei gynllun yn cyrraedd y targed hwn	8
Mae'r Cyngor wedi gwneud cynnydd da i sefydlu ei Hwb Cudd-wybodaeth Casnewydd ond mae'n ofynnol gweithredu ymhellach i ehangu ei ddefnydd a'i effaith	10

Beth wnaethon ni adolygu a pham

- 1 Aethom ati i wneud y prosiect hwn i nodi lefel y sicrwydd archwilio a/neu lle y gallai fod angen rhagor o waith archwilio mewn blynyddoedd i ddod mewn perthynas â risgiau i'r Cyngor gan roi trefniadau priodol ar waith i sicrhau gwerth am arian wrth ddefnyddio adnoddau. Bu'r prosiect hwn hefyd yn ein helpu i asesu i ba raddau y mae'r Cyngor yn cymhwysu'r egwyddor datblygu cynaliadwy wrth gymryd camau i gyflawni ei hamcanion llesiant.
- 2 Mae'r adroddiad hwn yn crynhoi ein canfyddiadau yn the areas where rydym wedi ymgymryd â gwaith Sicrwydd ac Asesu Risg manylach. Byddwn hefyd yn cynhyrchu Crynodeb Archwilio Blynyddol yn hydref 2022 a fydd yn crynhoi ein holl waith archwilio a wnaed ers ein Crynodeb Archwilio Blynyddol diwethaf ym mis Ionawr 2021.
- 3 Canolbwyntiwyd yn benodol ar y meysydd canlynol yn y Cyngor:
 - Sefyllfa ariannol
 - Goblygiadau Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021
 - Cynllun lleihau carbon
 - Hwb Cudd-wybodaeth Casnewydd
- 4 Roedd ein sylfaen dystiolaeth ar gyfer y gwaith hwn yn cynnwys cyfweiliadau ag uwch swyddogion, adolygu dogfennau perthnasol a grwpiau ffocws h olding.
- 5 Mae'r prosiect Sicrhau ac Asesu Risg wedi bod yn parhau gydol y flwyddyn. Fe wnaethom fwydo canfyddiadau sy'n dod i'r amlwg yn ôl i swyddogion wrth i ni ymgymryd â'r gwaith hwn, a chynhaliwyd gweithdy hefyd gyda Thîm Cabinet a Rheoli Corfforaethol y Cyngor ym mis Mawrth 2022 lle rhannwyd canfyddiadau sy'n dod i'r amlwg mewn perthynas â rhai felpects o'r gwaith hwn. Gwnaethom hefyd ddefnyddio'r gweithdy i gasglu persbectif uwch reolwyr on y risgiau archwilio allweddol mewn perthynas â'r Cyngor ac i lywio ein cynllunio ymlaen.

Argymhellion

Arddangosyn 1: argymhellion

Mae'r tabl isod yn nodi'r argymhellion a nodwyd gennym yn dilyn yr adolygiad hwn.

Trefniadau cynllunio lleihau carbon

A1 Dylai'r Cyngor sicrhau ei gamau gweithredu arfaethedig i gyrraedd carbon sero net erbyn 2030:

- eu wedi'u costio'n llawn o ran eu heffaith lleihau carbon er mwyn eu galluogi i gael eu gwerthuso a'u blaenoriaethu; ac
- eu bod yn cael eu hadlewyrchu'n llawn yn ei gynllunio ariannol..

Lleihau Carbon – monitro cynnydd

A2 Dylai'r Cyngor ddatblygu set gadarn a chynhwysfawr o fetrigau sy'n cefnogi pob cam arfaethedig i fesur, rhagweld effaith ac adrodd cynnydd i garbon sero net erbyn 2030.

Sefyllfa ariannol – mae'r Cyngor yn deall ei sefyllfa ariannol, yn cydnabod ansicrwydd yn y dyfodol, ac yn cymryd camau i drawsnewid ei ddarpariaeth o wasanaethau ar gyfer cynaliadwyedd yn y dyfodol

- 6 Fe wnaethon ni adolygu sefyllfa ariannol y Cyngor yn ystod mis Awst 2022. Roedd hyn yn cynnwys ystyried safle cronfeydd ariannol y Cyngor, darparu arbedion a pherfformiad arfaethedig yn erbyn y gyllideb arfaethedig ar gyfer y flwyddyn.
- 7 Ar y cyfan, gwelsom fod y Cyngor yn deall ei sefyllfa ariannol well, yn cydnabod ansicrwydd yn y dyfodol, ac yn cymryd mesurau i drawsnewid ei ddarpariaeth o wasanaethau ar gyfer cynaliadwyedd yn y dyfodol.
- 8 Daethom i'r casgliad hwn oherwydd:
 - mae'r Cyngor yn deall ei sefyllfa ariannol bresennol ac ystod o ansicrwydd posib yn y dyfodol ac yn gwneud camau cynnar tuag at drawsnewid yn fodel cyflenwi mwy cynaliadwy yn ariannol. Fodd bynnag, bydd cynllunio ariannol tymor canolig yn parhau i ddibynnu ar ystod o ragdybiaethau, ac wrth gyplysu â'r dirwedd economaidd-gymdeithasol sy'n newid yn y cyfnod hwn o ansicrwydd economaidd sylweddol, bydd cynllunio ar gyfer gwydnwch ariannol a rowndiau cyllideb y dyfodol yn parhau i fod yn heriol i gynghorau.
 - cynyddodd cronfeydd y gellir eu defnyddio y Cyngor, y manylir isod yn **Arddangosyn 2**, £38.5 miliwn (38%) yn y flwyddyn a ddaeth i ben ym mis

Mawrth 2022 i £140 miliwn, er bod llawer yn cael ei gadw at ddibenion penodol megis rhwymedigaethau Menter Cyllid Preifat y dyfodol.

Arddangosyn 2: cynyddodd cronfeydd wrth gefn y gellir eu defnyddio y Cyngor £38.5 miliwn (38%) yn y flwyddyn a ddaeth i ben ym mis Mawrth 2022 i £140 miliwn

Casnewydd	Swm o Gronfeydd wrth gefn y gellir eu defnyddio fel cyfran o gost net o wasanaethau					
	2016-17	2017-18	2018-19	2019-20	2020-21	2021-22
Net Cost Gwasanaethau mewn £ Miliynau ¹	277.5	284.5	294.0	299.8	290.8	337.3
Cronfeydd refeniw y gellir eu hamddiffyn gan y gyfraith mewn £ Miliynau	95.4	94	94.7	78.8	101.5	140.0
Cyfanswm Cronfeydd y gellir eu defnyddio heb eu diogelu gan y gyfraith fel % o gost net gwasanaethau	34.4%	33.0%	32.2%	26.3%	34.9%	41.5%
Cyfanswm Cronfeydd y Gellir eu hamddiffyn gan y gyfraith fel % o gost net o wasanaethau – Safle cymharu â holl Gyngorau eraill Cymru (1 = Uchaf)	1af	2il	2il	5ed	5ed	Ddim ar gael eto

Ffynhonnell: Dadansoddiad Archwilio Cymru o Ddatganiad Cyfrifon Cyngor Dinas Casnewydd

- mae'r Cyngor yn parhau â'i record dda o gyflawni arbedion, gan gyflawni 94% (£3.2 million) o'i waeledd gwerth £3.4 miliwn mewn arbedion refeniw yn 2021-22. Roedd y Cyngor yn cynnwys £812,000 o arbedion pellach i'w gyllideb refeniw ar gyfer 2022-23 ond ar hyn o bryd nid yw'n cynllunio arbedion pellach yn ei gyllidebau refeniw ar gyfer 2023-24 neu 2024-25.
- mae'r Cyngor wedi gosod cyllideb refeniw cytbwys ar gyfer 2022-23 ac wedi nodi bwlch ariannu o £2 filiwn yn 2023-24 a £2 filiwn yn 2024-25.
- mae setliadau ariannu dangosol Llywodraeth Cymru ar sail Cymru gyfan o 3.5% a 2.4% yn y drefn honno ar gyfer 2023-24 a 2024-25 yn darparu rhywfaint o sicrwydd

¹ Ffynhonnell: Cyngor Dinas Casnewydd, Datganiad o Gyfrifon, Nodir Cost Net o Wasanaethau Net Cost Gwasanaethau (heb Housing Cyfrif Refeniw) + Praeseptau + Ardollau + Ilog dyled

ariannol dros y tymor canolig. Fodd bynnag, bydd cynllunio ariannol tymor canolig yn parhau i ddibynnu ar ystod o ragdybiaethau, ac wrth gyplysu â'r dirwedd economaidd-gymdeithasol sy'n newid yn y cyfnod hwn o ansicrwydd economaidd sylweddol, bydd cynllunio ar gyfer gwydnwch ariannol a rowndiau cyllideb y dyfodol yn parhau i fod yn heriol i gynghorau.

- dywedodd y Cyngor eu bod wedi tanwario o £18.4 m yn erbyn y salwch o £315.9 m yn ei gyllideb refeniw ar gyfer 2021-22 (6% yn is-wario). Crynhoir y tanwariant isod:

Arddangosyn 3: tanwario

Tanwario ar draws pob maes gwasanaeth oherwydd newidiadau i ddarpariaeth gwasanaethau ac arferion gwaith a achosir gan COVID.	£7.8 miliwn
Derbyn cronfeydd sylweddol un tro gan Lywodraeth Cymru yn ychwanegol at yr hyn a gafwyd o'r 'Gronfa Caledi' ar gyfer gwariant penodol i COVID a cholli incwm.	£3.0 miliwn
Tanwario ar ariannu cyfalaf.	£4.3 miliwn
Nid oes angen i'r Cyngor ddefnyddio ei gyllideb wrth gefn refeniw cyffredinol.	£1.4 miliwn
Tanwario yn erbyn cynllun gostyngiadau treth cyngor ac incwm treth cyngor.	£1.9 miliwn
Cyfanswm y tanwariant yn erbyn cyllideb refeniw 2021-22.	£18.4 miliwn

- 9 Fe wnaethom hefyd gyhoeddi [Adnodd Data Cynaliadwyedd Ariannol Llywodraeth Leol](#) ym mis Chwefror 2022, sy'n cynnwys amrywiaeth o ddata ariannol ar gyfer cynghorau, parciau cenedlaethol ac awdurdodau tân ac achub yng Nghymru.

Mae'r Cyngor wedi gwneud cynnydd da wrth weithredu Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021

- 10 Gwnaethom adolygu ymatebion y Cyngor i Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021 ym mis Mai 2022.
- 11 Ar y cyfan, gwelsom fod y Cyngor wedi gwneud cynnydd da wrth weithredu Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru).
- 12 Daethom i'r casgliad hwn oherwydd:
 - mae'r Cyngor wedi ailgyfansoddi ei Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio i fodloni gofynion y Ddeddf.
 - bwriad y Cyngor yw integreiddio'r hunan-asesiad blynyddol o fewn ei Adroddiad Lles Corfforaethol blynyddol (Annual Report) er mwyn asesu perfformiad a llywodraethiant cyffredinol y sefydliad a bod y Cyngor yn bwriadu cynhyrchu'r Adroddiad Blynyddol cyntaf ym mis Medi 2022. Mae'r Cyngor hefyd yn glir ar y gwelliannau y mae angen iddo eu gwneud i'w Adroddiad Blynyddol blaenorol i gwrdd â gofynion y Ddeddf.
 - mae gan y Cyngor Strategaeth Gyfranogi cymeradwy ac mae wedi cyflwyno trefniadau ategol priodol ar gyfer ymgysylltu â phobl leol a'i rhanddeiliaid eraill.
 - yn gyffredin â chynghorau eraill Cymru, mae'r Cyngor ar hyn o bryd yn ymgysylltu â Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru i ddatblygu'r trefniadau a'r adnoddau sydd eu hangen i gynnal Asesiadau Panel.

Mae'r Cyngor wedi datblygu gweledigaeth a chynllun gweithredu i gyflawni allyriadau carbon sero net erbyn 2030 ond mae'n ansicr a fydd ei gynllun yn cyrraedd y targed hwn

- 13 Ym mis Gorffennaf 2022, cyhoeddodd yr Archwilydd Cyffredinol barod rwydd y Sector Cyhoeddus ar gyfer Sero Net Carbon erbyn 2030, a oedd yn edrych ar gamau datgarboneiddio mewn 48 corff cyhoeddus, gan gynnwys yr holl gynghorau. Canfu'r adroddiad hwn ansicrwydd y bydd yr uchelgais ar y cyd ar gyfer sector cyhoeddus sero-net erbyn 2030 yn cael ei fodloni. Nododd ein gwaith rwystrau sylweddol, cyffredin i symud ymlaen y mae'n rhaid i gyrff cyhoeddus fynd i'r afael â nhw ar y cyd i gyflawni'r uchelgais ar y cyd. Er bod gyrff cyhoeddus yn dangos ymrwymiad i leihau carbon, canfuwyd bod rhaid iddynt bellach gynyddu eu gweithgareddau'n sylweddol, cynyddu cydweithio a gosod datgarboneiddio wrth galon eu gweithrediadau a'u penderfyniadau o ddydd i ddydd.

- 14 Yn yr adroddiad, mae'r Archwilydd Cyffredinol yn gwneud y pum galwad canlynol am weithredu gan gyrrff cyhoeddus:
- cryfhau eich arweinyddiaeth a dangos eich cyfrifoldeb ar y cyd drwy gydweithio'n effeithiol;
 - egluro eich cyfeiriad strategol a chynyddu cyflymder eich gweithredu;
 - mynd i'r afael â'r cyllid sydd ei angen arnoch;
 - gwybod bylchau eich sgiliau a chynyddu eich capasiti; a
 - Gwella ansawdd data a monitro i gefnogi eich penderfyniadau.
- 15 Mae'r paragraffau canlynol yn nodi canfyddiadau ein gwaith archwilio lleol ar gynllun gweithredu datgarboneiddio'r Cyngor. Mae'r canfyddiadau hyn yng nghydestun ehangach adroddiad Gorffennaf 2022 yr Archwilydd Cyffredinol sy'n galw am fwy o arweiniad cyflymdra a chryfach ledled Cymru o ran lleihau allyriadau carbon.
- 16 Ar y cyfan, gwelsom fod y Cyngor wedi datblygu gweledigaeth a chynllun gweithredu i gyflawni allyriadau carbon sero net erbyn 2030, ond mae'n ansicr a fydd ei gynllun yn cyrraedd y targed hwn.
- 17 Daethom i'r casgliad hwn oherwydd:
- mae gan y Cyngor weledigaeth glir ar gyfer cyrraedd carbon sero net erbyn 2030 sydd hefyd yn gyflenwol i weithredoedd cyrrff cyhoeddus eraill.
 - mae gweledigaeth a chynllun gweithredu'r Cyngor i gyflawni carbon sero-net yn cynnwys nifer o gamau gweithredu y bydd y Cyngor yn eu cymryd i ostwng ei allyriadau carbon ei hun i sero-net erbyn 2030. Nid yw'r camau hyn wedi'u costio'n llawn eto ac mae angen eu hadeiladu o hyd i Strategaeth Ariannol a Rhaglen Gyfalaf Tymor Canolig y Cyngor. Rydym yn deall heriau asesu cost ariannol ac effaith carbon gweithredoedd datgarboneiddio, ond bydd y data hwn yn allweddol i flaenoriaethu camau gweithredu sy'n darparu'r gofynion cyllido enillion a deall mwyaf.
 - o fewn y Cyngor, mae'r cynllun Newid Hinsawdd yn cynnwys blaenoriaethau a gweithredoedd ar gyfer ei wasanaethau ei hun, megis Gwastraff, Digidol, Rheoli Adeiladau, Ysgolion, Caffael, yn ogystal â gweithio mewn partneriaeth â Norseg Casnewydd, Trafnidiaeth Gyhoeddus a Chyfoeth Naturiol Cymru. Fodd bynnag, ni all y Cyngor sicrhau ei hun y bydd cyfanrwydd ei weithgareddau arfaethedig yn cael digon o effaith i sicrhau statws carbon sero-net erbyn 2030. Rydym yn cynnwys o fewn yr adroddiad hwn argymhelliad i'r Cyngor gefnogi ei weithgareddau arfaethedig gyda chyfres o fetrigau sy'n cynnwys targedau proffil amser ar gyfer effaith ynghyd â rhai trefniadau cynllunio ariannol.
 - mae'r Cyngor yn dangos dealltwriaeth o'r angen i leihau allyriadau carbon yng Nghasnewydd ac yn nodi bod yr ystod eang o gamau gweithredu sydd

eu hangen er mwyn ymateb i'r her o fewn ei Gynllun Ynni Ardal Leol (LAEP).²

- cynhaliodd y Cyngor ymgynghoriad helaeth ac effeithiol gyda thrigolion, busnesau, plant ysgol a rhanddeiliaid eraill fel rhan o ddatblygu ei gynllun lleihau carbon cyfredol.
- gall y Cyngor ddangos sut y mae wedi dechrau cydweithio â sefydliadau eraill i gyflawni mentrau lleihau carbon. Dwy enghraifft o'r cydweithrediad hwn yw: gydag un partner yng Nghasnewydd i ddatblygu Strategaeth Hinsawdd ar gyfer y ddinas; ac ail enghraifft bod yn gweithio gydag Egni Co-op, sefydliad cymunedol sy'n ariannu ac yn rheoli gosodiad Photo Voltaic yng Nghymru.
- mae'r Cyngor wedi dechrau buddsoddi yng ngallu swyddogion ar gyfer ei drefniadau lleihau carbon, ond mae'n cydnabod bod angen buddsoddiad sylweddol pellach wrth i'w weithgareddau lleihau carbon gynyddu.
- gall y Cyngor gynnig enghreifftiau o sut mae'n dysgu gan gynghorau eraill er mwyn gwella ei drefniadau ei hun ar gyfer lleihau carbon.

Mae'r Cyngor wedi gwneud cynnydd da i sefydlu ei Hwb Cudd-wybodaeth Casnewydd ond mae'n ofynnol gweithredu ymhellach i ehangu ei ddefnydd a'i effaith

- 18 Yn ystod y cyfnod rhwng Tachwedd 2021 a Mai 2022, cynhaliom adolygiad byr o Hwb Cudd-wybodaeth y Cyngor, i'w ystyried:
- y graddau y mae'r Cyngor yn cyflawni egwyddor ddylunio ei Gynllun Corfforaethol i wneud penderfyniadau sy'n seiliedig ar dystiolaeth;
 - dyfnder ac ehangder defnydd yr Hwb Cudd-wybodaeth o fewn meddylfryd y Cyngor; a
 - gwerthfawrogiad, dibyniaeth a disgwyliad data a gwybodeg gan uwch swyddogion y Cyngor.
- 19 Nod y prosiect oedd darparu asesiad o gynnydd hyd yn hyn a, lle bo modd, nodi unrhyw feysydd i'w gwella.
- 20 Roedd ein gwaith yn cynnwys adolygiadau o ddogfennau, cyfweiliadau a thrafodaethau grŵp gyda staff y Cyngor, ac arolwg byr o uwch swyddogion y Cyngor.
- 21 Ar y cyfan, gwelsom, er bod y Cyngor ha wedi gwneud cynnydd da i sefydlu ei Hwb Cudd-wybodaeth Casnewydd mae angen camau pellach i ehangu ei ddefnydd a'i effaith.
- 22 Daethom i'r casgliad hwn oherwydd:

² [Cyngor Dinas Casnewydd, Cynllun Ynni Ardal Leol Casnewydd, Mawrth 2022](#)

- gallai Hwb Cudd-wybodaeth y Cyngor ddarparu enghreifftiau o ble a phan fydd eu cyfranogiad mewn rheoli data a delweddu o fewn prosiectau'r Cyngor wedi rhoi mwy o oleuni gan arwain at fwy o effaith ym mhenderfyniadau'r Cyngor; a
- gwnaethom nodi ymwybyddiaeth anghyson a defnydd o'r Hwb Cudd-wybodaeth gan gyfarwyddiaethau'r Cyngor.

23 Gwnaethom hwyluso gweithdy o swyddogion y Cyngor sy'n ymwneud â'r rheolwyr a'r actifedd technegol i es o'r Hwb Cudd-wybodaeth, i drafod y canfyddiadau uchod a possible actions i'w cymryd mewn ymateb. Bydd rhai camau i wella Hwb Cudd-wybodaeth Casnewydd ymhellach yn cael eu cynnwys yn y Cynllun Gwella Gwasanaethau sydd ar ddod. Mae enghreifftiau'n cynnwys:

- cynyddu ymwybyddiaeth o Ganolfan Cudd-wybodaeth Casnewydd ar draws y Cyngor, gan dynnu sylw at ei gynhyrchion, ei gyflawniadau, a chyfraniadau posibl yn y dyfodol;
- cynyddu ymgysylltiad â phob adran o'r Cyngor, gan ganolbwyntio'n benodol lle mae ymgysylltu wedi bod yn isel o'r blaen;
- chwilio am gyfleoedd ar gyfer gweithio ar y cyd; a
- datblygu a chynnig hyfforddiant arbenigol a thechnegol o fewn y Cyngor.

Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd CF11 9LJ

Ffôn: 029 2032 0500

Ffacs: 029 2032 0600

Ffôn Testun: 029 2032 0660

E-bost: post@archwilio.cymru

Gwefan www.audit.cymru

Rydym yn croesawu gohebiaeth a galwadau ffôn yn Gymraeg a Saesneg..